
Polinyà del Vallès. Fonts i noves dades per a la reconstrucció de la seva història

Jesús Alturo i Perucho

Aquest article és el resum de dues conferències dictades a l'Ajuntament de Polinyà i organitzades per l'Associació de Comerciants d'aquesta localitat el 29 de desembre de 2004 i el 15 d'abril de 2005. Hom hi presenta la diversa tipologia documental de què es pot servir l'historiador per reconstruir la història d'un poble i, centrant-se en el cas concret de Polinyà, hom addueix algun nou document d'època altmedieval que complementa el diplomatarí ja publicat d'aquesta població. I, per als temps baixmedievals, hom es fixa, sobretot, en l'aportació dels manuals notariais i de les visites pastorals, les quals, particularment, permeten de resseguir amb molt detall la vida quotidiana, i fins i tot personal, dels seus habitants, per la qual cosa l'autor anuncia la publicació total i crítica de les visites pastorals fetes a Polinyà del Vallès.

Polinyà del Vallès pot enorgullir-se de ser el primer poble d'Europa a tenir un diplomatarí publicat,¹ és a dir, un conjunt de documents críticament editats amb notícies d'índole diversa referides als seus habitants de manera individual o col·lectiva. A més, Polinyà té aquesta documentació en una quantitat i varietat tipològica que poden envejar catedrals, monestirs, ciutats i fins i tot comtats d'altres països europeus.² I on es troben aquestes fonts que permeten de refer la història del passat? Òbviament, per a les èpoques més reculades, hem de recórrer a l'arqueologia, a l'epigrafia i al que es pugui desprendre d'anàlisis de lingüística històrica; però, per als temps medievals, que són els primers històricament documentats del nostre poble, la recerca en fonts arxivístiques és la prioritària.

Avui per avui, que jo sàpiga, no s'han trobat inscripcions epigràfiques relatives a Polinyà, per bé que em consta que s'estan fent prospeccions arqueològiques, que no dubto que seran de gran interès patrimonial i cultural. La paleolingüística, per la seva banda, ja va permetre, en el seu dia, d'avançar els orígens històrics de Polinyà als voltants del segle IV i de situar-los en una vil·la romana baiximperial, propietat d'un tal Paulí, que donaria el nom al nostre poble. És probable, d'altra banda, que aquest Paulí ja fos cristià i que, de la capella de la seva *domus*, en sortís el primer nucli eclesial i la primitiva església de Polinyà. Però aquí sí que caldrà esperar les aportacions de les excavacions arqueològiques.

Diguem també que els museus, com el Diocesa de Barcelona, tan encertadament dirigit per Mn. Josep M. Martí Bonet (i, segons que crec, també algunes cases particulars), conserven peces artístiques d'una qualitat molt destacada, com els grups

murals procedents de l'església parroquial de Sant Salvador, on, recentment, s'han fet noves troballes, excel·lentment restaurades.

Però centrem-nos ara en la documentació arxivística. L'edat mitjana va ser una època essencialment àgrafa i analfabeta, perquè l'escriptura solament calia en comptades ocasions en un món rural i pobre. La gran majoria de la societat, des de la noblesa fins als estaments socials més humils, no sabien, en general, ni llegir, ni escriure. Tant és així que l'analfabetisme era considerat un *mos patriae*, un costum patri.³ Tanmateix, enmig d'aquest desert cultural, hi havia un reduïdíssim grup de lletrats que, a més de copiar llibres litúrgics —entre els quals, la Bíblia—, els comentaris bíblics dels sants pares i el *Liber iudicum*, la recopilació del dret civil en vigència des de l'època visigoda fins al final del segle XII, en què va ser substituït pels *Usatges*, i les gramàtiques i glossaris o primitius diccionaris necessaris per a l'aprenentatge del llatí,⁴ idioma en què estaven escrits tots aquests textos en una època en la qual aquesta llengua ja no era la materna i s'havia d'aprendre a l'escola, també posaven per escrit tots els actes jurídics, com compravendes, permutes, donacions, testaments, plets, convíncences feudals, esponsalícis, en què els homes i les dones d'aquella època participaven.

Segons la documentació pervinguda, aquests lletrats, fins a l'any 1000, al nostre país, eren tots exclusivament eclesiàstics; solament a partir del segle XI comencen a aparèixer alguns laics que s'incorporaran al món de la cultura escrita, el qual, gradualment, anirà guanyant prestigi social. I així veurem com a final del segle XII alguns escrivans i alguns dels primers notaris, que apareixen en aquell moment, seran laics, per bé que —és important de deixar-ho clar— la

1 J. ALTURO (1985). *Diplomatarí de Polinyà del Vallès. Aproximació a la història d'un poble del segle X al XII*. Universitat Autònoma de Barcelona.

2 Així ho reconeix, per exemple, P. BONNASIE en ressenyar el meu llibre a *Annales du Midi*, núm. 179 (1987), p. 363.

3 Sobre la difusió social de l'ús de l'escriptura al nostre país durant l'alta edat mitjana, vegeu A. M. MUNDÓ (2000). "Le statut du scribeur en Catalogne du IXe au XIe siècle" dins *Le statut du scribeur au Moyen Âge. Actes du XIIe colloque scientifique du Comité International de Paléographie Latine*. París, p. 21-28, i J. ALTURO. "Le statut du scribeur en Catalogne (XIIe-XIIIe siècles)", *ibidem*, p. 41-55.

4 Intento d'oferir un panorama de la producció i circulació d'aquests llibres al nostre país en *Història del llibre manuscrit a Catalunya*. Barcelona, 2003, que es complementa, pel que fa a les il·lustracions, amb *El llibre manuscrit a Catalunya. Orígens i esplendor*. Barcelona, 2000.

à Sta Cularia. ~Vallés. = Polina ~.

804. ¹⁴Venda del lloch de Polina feta per lo Compte de Bar-
celona. ~ In nomine Domini. Ego Boixellus Co-
mis, et uxox mea Leudgardis Comitisa vinditores
sumus tibi Galindo emptore per hanc scripturam
vindicacionis nostre vindimus tibi Villa que dicitur
Pauleniano, quod habemus in Comitatum Barchi-
nona. Advenit ad me Boixello per Comparacio-
ne, et per Senitori meo, sive et per quacumque vo.
Adfrontat de parte Circi in termino de Arxa-
na, vel de Camellas. Et de oriente in termino
de Palacio Kalataxi, vel de Figaxiolas. De meridie
in termino de Olmedo, vel de sanota Ullaxia. De occi-
duo similiter in termino de Arxaona. Quantum
istar afrontaciones includunt, sic vindimus tibi, Do-
mos, et Cuxtes, et Ortos, cum ipsius arboribus, et tex-
xas, et vineas, cultum vel exemum, prono, et plano,
et arbores, et fontes in silvis, et in garxicis, in aquis,
aquarum-ductibus et reductibus, in omnia, et in om-
nibus hoc tibi vendimus ab integre, et jure tuo tra-
dimus. In precium, Pesas septem de argento mero
de plata: quod tu Emptor precium nobis dedisti, et
Nos vinditores de te manibus nostris recepimus,
et nihil de ipso precio apud te emptore non re-
mansit. Est manifestum. Quem vero predicta om-
nia superscripta que tibi vindimus, de nostro ju-

514. *re in tuo tradimus dominio et potestatem ab omni integritatem ut quicquid exinde facere vel iudicare volueris liberam in Dei Nomine habeatis plenam potestatem, cum exior et legesior eorum. si qui. Contra ista vindicione venerit proincompensum, aut Nos venerimus, non hoc valeat vindicare, sed componat, aut componamus tibi ipsa omnia supra scripta in duplo cum omni sua melioracione, et hanc vindicione firmi permaneat omnique tempore. Facta Vindicione XVII. Kal. illadij, anno XV. Regni Leutaxio Rege. ⊕ Borzellur. ⊕ Leudgaxidur, nos qui hanc vindicione fecimus, et firmare loquimur. { Witaxidur. } ⊕ Remesaxio. ⊕ Gocepreur ⊕ Baldofredur. Oliva. { (correspon al any 969.) = Está sign. de Num? 804. }*

Figura 1. Còpia del segle XVIII de la venda de la vila de Polinyà feta pels comtes Borrell II i Letgarda a Galí el 15 d'abril de 969. (Arxiu Diocesà de Barcelona. "Resumen de instrumentos", p. 513-514).

cultura dominant en època medieval, i força més enllà, continuarà sent de tradició oral i l'escrita romandrà dominada per l'estament eclesiàstic. Aquesta situació queda prou palesa al nostre poble en constatar l'analfabetisme dels seus primers senyors feudals: els Santa Coloma, que, per a les seves necessitats escripturàries, recorrien sempre al prevere Ramon Miró, que els feia de secretari i que va estar actiu, pel cap baix, de 1058 a 1106, el que denota una molt notable longevitat per a l'època, alhora que la bona cal·ligrafia de la seva lletra ens permet deduir que va rebre la seva formació acadèmica a l'escola catedralícia de Barcelona.⁵

Ni cal dir que, en època medieval, els grans propietaris —els que més precisaven de l'escriptura i de les escriptures per a memòria i justificació pública dels

seus béns— eren, ultra els senyors feudals, els monestirs i les catedrals. I cada vegada que s'adquiria una nova propietat, ja fos per compra, per donació o per permuta, es rebia, simultàniament, tota la documentació relativa als seus anteriors possessors. Aquest fet explica que els arxius eclesiàstics siguin, des del punt de vista documental, els més rics en diplomes medievals, perquè, pel fet de ser els millors organitzats, han conservat més bé i adequadament la documentació acreditativa dels seus extensos dominis. Aquest costum explica també que totes aquelles poblacions que van esdevenir senyoriu de monestirs i de catedrals estiguin més ben documentades. I aquest és el cas de Polinyà del Vallès, que, a la darrerria del segle XII, va passar a ser domini de la canònica regular de Santa Eulàlia del Camp, de Barcelona, que es va unir a la

5 D'aquest personatge i de les particularitats de la seva escriptura, en vaig tractar a l'article "Polinyà del Vallès del segle X al XII. Estudi històric i diplomàtico-paleogràfic", *Arrahona*, II època, núm. 17 (1985), p. 23-62. Per a les escoles en els temps altmedievals del nostre país, vegeu J. ALTURO. *El sistema educativo en la Cataluña altomedieval*, dins *Memoria Ecclesiae XII. Actas del XII Congreso de la Asociación de Archiveros de la Iglesia de España celebrado en León* (del 10 al 15 de setembre de 1996), Oviedo, 1998, p. 31-61.

canònica de Santa Anna de Barcelona el 1420,⁶ l'arxiu de la qual es conserva majoritàriament a l'actual Arxiu Diocesà de Barcelona, tan ben regit, així mateix, pel Dr. J. M. Martí Bonet i els seus col·laboradors.

Però els fons documentals, sovint, han estat dispersats per causes molt diverses. D'aquí que no sobti gaire de trobar, entre la rica, però aparentment allunyada, documentació de l'Arxiu de la catedral de Vic, per exemple, el testament d'un tal Ramon Adalbert, dictat el 27 de gener de 1011, moment en què va disposar de ser sebollit al cementiri de Sant Hipòlit de Voltregà, per la qual cosa va donar a aquesta església quatre peces de terra d'una coma que tenia sota les seves cases de Polinyà, per les quals tributava a l'església de Sant Salvador la meitat de la verema i de la collita de blat, un parell de gallines, una quartera de vi, un porc i tres ovelles amb les seves cries, imposicions que ens informen, indirectament, de la importància de la propietat transferida.

Ni tan sols no sorprèn de trobar en una moderna subhasta pública de Barcelona la venda d'una còpia, de final del segle XII, del testament de Bernat Guillem de Santa Coloma,⁷ l'original del qual, del 2 de juny de 1138, ja havia publicat en el meu diplomatarí.⁸

Fins i tot és ben possible de fer noves troballes en arxius ja examinats, atès que els fons documentals d'aquests, massa sovint, o no estan inventariats o ho estan d'una manera incompleta. Així s'explica que fa pocs anys vaig poder retrobar el testament de Josbert de Polinyà, anomenat d'aquesta manera, no perquè tingués un origen noble, sinó, simplement, perquè, oriünd de Polinyà, vivia a la vila de Santa Maria de Caldes. Aquest Josbert va fer diverses deixes a Sant Salvador i a Sant Martí de Polinyà, i va reconèixer com a senyors seus els de Santa Coloma, a qui va llegar dos sous de diners. Era l'any 1169, que ens confirma l'existència al segle XII de l'església de Sant Martí, testimoniada per primera vegada ja el 26 d'agost de 1145.⁹

Tots aquests documents, per humils que siguin, ens reflecteixen una tímida imatge del que devia ser la vida quotidiana dels nostres avantpassats, immersos en una economia rural i autosuficient, basada en l'agricultura i en la ramaderia, sense altra indústria que els molins i sense el menor vestigi, en els temps altmedievals, de comerç.¹⁰ Però, sens dubte, els que

ens donen una imatge més viva de la societat són, paradoxalment, els testaments. I és que els nostres avantpassats, en acarar-se amb el pas suprem a l'altra vida, deixaven aflorar els seus sentiments més sincers. En primer lloc, la pietat popular, que es manifestava en importants deixes a les esglésies sota l'advocació dels sants per qui sentien major devoció i, particularment, a la seva església parroquial, en el cementiri de la qual, normalment, disposaven de ser enterrats. Res millor que llegir unes disposicions testamentàries per constatar fins a quin punt era efectiva i havia arrelat en els cors dels homes i de les dones dels temps medievals la predicació de l'Església, que feia un seguiment constant dels feligresos, des del naixement fins a la mort, passant del baptisme a l'extremunció.

D'aquí també que una mena de diplomes de gran importància en la societat medieval fossin les actes de consagració i de dotació de les esglésies parroquials, principal ens aglutinador de la vida social. Abans de consagrar una nova església calia assegurar als sacerdots que s'havien d'ocupar de la cura d'ànimes dels parroquians la cobertura de les necessitats materials. Calien també els ornaments, les vestidures i els llibres litúrgics bàsics. D'aquí que, com a pas previ perquè el bisbe consagrés una nova església, era imprescindible de dotar-la. I tot aquest procés quedava documentat en diplomes, en general, d'una certa solemnitat. Aquest important document per a la història de Polinyà ha estat recuperat fa poc, el que ens permet de saber que, el 14 de novembre de 1122, l'arquebisbe de Tarragona i, alhora, bisbe de Barcelona, el futur sant Oleguer,¹¹ la consagrà acompanyat pels canonges de la catedral de Barcelona, entre ells, el diaca i sagristà Pere, i el diaca i cabiscol Berenguer.¹² La participació del poble també fou concorreguda, però sobta l'absència de cap representant dels Santa Coloma en un acte tan important, i sorprèn la presència, en canvi, de personatges fins ara desconeguts en la documentació del segle XII, com els Marquès, un d'ells, l'Arnau, casat amb una tal Margarida, nom ben poc usual a l'esmentada centúria. De l'acta de dotació, malauradament, no ens n'ha pervingut el diploma original, solament còpies dels segles XVIII i XIX, el que fa pensar en la possibilitat, si no d'una falsificació, sí almenys d'un document

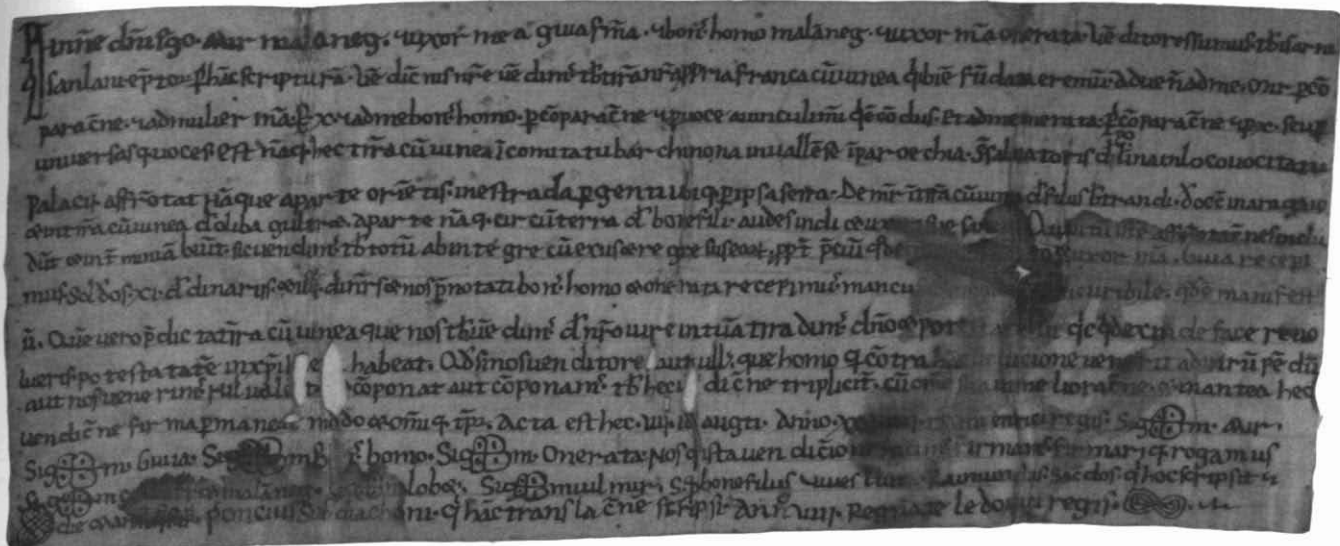

Figura 2. Venda d'una vinya de Polinyà el 10 d'agost de 1059. (ADB. Fons de Santa Anna de Barcelona, carp. 3A, perg. 142).

interpolat.¹³ Però, sobre aquesta qüestió essencial, em reservo un judici més madur per a una ocasió propera. Tot amb tot, ni cal dir que, si es confirmava l'autenticitat d'aquest document, la data de 1122 permetria de situar la cronologia precisa i exacta de les pintures murals de l'església de Sant Salvador, que, certament, són del segle XII.

Naturalment, la documentació, com més antiga, més escassa és, i, contràriament, a mesura que avancem en el temps esdevé més nombrosa i variada. En passar de l'alta edat mitjana a la baixa, continuem trobant compres i vendes, permutes i donacions, plets i acords; però també esdevenen freqüents unes fonts

d'informació excepcional com els inventaris i les visites pastorals, alhora que els protocols notarials es fan molt abundants.

Considerem, de primer, en l'ordre invers a l'esmentat, aquests darrers, els protocols dels notaris, que es conserven a Catalunya ja des del segle XIII, i constitueixen una rica font de detallades informacions de tota mena que se succeeixen dia rere dia. Si ens aturem per uns moments en el manual de Francesc Ajac, notari de Sabadell, entre els anys 1400 i 1402, manual recentment publicat per Miquel Forrellad Solà amb l'erudició i l'acribia que li són característiques,¹⁴ no ens mancaran informacions diverses sobre Polinyà.

6 J. ALTURO (1985). *L'Arxiu Antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200. Aproximació històrico-lingüística*, 3 v. Barcelona.

7 Vegeu el *Catálogo de libros antiguos, manuscritos y bellas encuadernaciones* de la Libreria Antiquària Delstre's. Barcelona, 1992, p. 3.

8 Es tracta del doc. 91 del *Diplomatari de Polinyà* cit.

9 *Diplomatari de Polinyà* cit., p. 83. Els nous diplomes descoberts seran objecte, si Déu vol, d'un pròxim apèndix documental.

10 Parlo, naturalment, de Polinyà. A les ciutats, com Barcelona, sí que hi havia comerç, amb negociants vinguts de lluny, com el Robert, que, procedent potser de Flandes, va morir a Barcelona l'any 1009. Vegeu sobre això Ph. WOLFF, "Quidam homo nomine Roberto negociatore", *Le Moyen Âge*, LXIX (1963), p. 129-139. Més endavant, a començaments del segle XIV, també es constata l'existència d'un mercat a Polinyà mateix. Vegeu *infra*.

11 Sobre el personatge, reiteradament estudiat, vegeu ara J. M. MARTÍ BONET (2003). *Oleguer, servent de les esglésies de Barcelona i Tarragona*. Barcelona.

12 Les actes de dotació de les esglésies catalanes han estat objecte de l'excel·lent tesi doctoral de R. ORDEIG. *Les dotatives de les esglésies de Catalunya. Segles IX-XII*, 5 v. Vic, 1993-2001.

13 Així ho indica ja el seu editor R. ORDEIG. *Les dotatives* cit., vol. 5, Vic, 2001, doc. 329.

14 *Manual de Francesc Ajac, notari de Sabadell, 1400-1402*. Barcelona, 1998.

El 22 de gener de 1401, d'acord amb aquesta font, era rector de Sant Salvador de Polinyà Feliu Vigatà, alhora beneficiat de l'altar de Santa Eulàlia de l'església de Sant Feliu de Sabadell.¹⁵

Antic Mir, el 26 de febrer del mateix any, tenia vint anys i acabava de casar-se amb Eulàlia, filla de Jaume Roure, de la parròquia de Sant Salvador de Polinyà, i per aquest motiu rebria 25 lliures en concepte de dot.¹⁶

El 7 de maig de 1401 es va proclamar una sentència judicial sobre uns fets criminals esdevinguts el 1396. Francesca, vídua de Pere Vigatà, havia acusat Pere Gomar, de Sabadell, de la mort del seu fill Francesc Vigatà, també de Sabadell. Pere Gomar també era acusat d'haver ajudat Ramon Salelles, igualment de Sabadell, a fer-se escàpol facilitant-li, a més, una llança i un escut quan el lloctinent del batlle de Sabadell, Antic Esmenard, l'encalçava per causa de la brega que aquell havia tingut a la plaça de la vila amb Martí Ximenes d'Erba, escuder de Joan de Togores, castlà d'Arraona. Així mateix, Pere Gomar era acusat per Pere Parets, de Sabadell, de les agressions i ostensible ferida al coll que li van causar uns individus que se li van presentar amb ballestes tensades, amb llances i amb altres armes, injuriant-lo i maltractant-lo. Per últim, Pere Gomar encara va ser acusat de l'assalt al mas Castelló, del terme de Palau-solità, així com de les agressions perpetrades contra Bernat i contra Pere Vigatà, germans del susdit Francesc, en el mas de Marata, del terme de Polinyà. Amb tot, el jutge Pere Misser, que entenia de la causa, va considerar Gomar, que era picapedrer, innocent i sense culpa, i va dictar la corresponent sentència absolutòria.¹⁷

Es tracta d'un exemple del tarannà bel·licós dels homes medievals; però, quan calia, aquests també sabien venir a acords. Entre el desembre de 1401 i el març de 1402, Antic Galí i els seus fills Pericó i Jaume, de la parròquia de Polinyà, i Monic Casanoves i Antoni Casanoves, del terme de Sentmenat, d'una part, i Bernat Moragó i el seu fill Antoni, de Sabadell, de l'altra part, es van perdonar mútuament els odis, raons i males voluntats que s'havien tingut fins aleshores per les lesions, injúries i ofenses que recíprocament s'havien causat.¹⁸

Els inventaris de les cases de particulars, conservats en nombre igualment considerable, tenen un

interès també remarcable per la visió que ens ofereixen de l'interior dels domicilis. Vegem-ne un petit exemple en la breu relació dels béns del mas Serra, àlies Camp-rams, fet dreçar pel pagès Joan Anglada un dimarts 25 de febrer de 1578 per causa del matrimoni que va contraure amb Iolanda Gavarra àlies Serra, vídua de Valentí Gavarra, propietària del dit mas, que segurament es va veure impel·lida a un segon matrimoni per l'anguniosa situació econòmica que deixa entreveure la descripció dels escassos béns de la seva casa.

A l'entrada, s'hi trobava una taula llarga de fusta de pi dolenta, tres bancs llargs amb els seus petges vells i una bóta de fusta grossa, de nou càrregues de verema de capacitat, amb cinc cèrcols i sense fons. A la cuina, hi havia les portes també de fusta de pi de mala qualitat, una paella d'aram amb el mànec dolent, un morter de pedra, un banc de fusta amb els seus petges dolents, dos llumeners dolents i un pasés de fusta, també dolent. Al corral, no hi va destacar altra cosa que la porta, com les altres, de fusta de pi de poc valor i, a més, corcada. Al celler, s'hi referència un cup de fusta de catorze a quinze càrregues de verema de cabuda, foradat en un costat, i dues bótes, també de fusta, de dues càrregues i mitja una, i d'una càrrega i mitja l'altra, però totes dues dolentes. *Hec autem bona et non alia inueni*, aquests béns i no altres declara haver trobat en aquest modest mas Joan Anglada en arribar-hi.¹⁹

Però, certament, una de les més interessants tipologies documentals per refer la història, la constitueix les visites pastorals, dites també visites canòniques,²⁰ tan abundants als nostres arxius com desateses pels nostres historiadors.²¹ Les visites pastorals eren un deure del bisbe, en virtut del qual exercia el govern i dirigia la pastoral de les parròquies i cases de religiosos de la seva diòcesi sotmeses a la seva autoritat episcopal, tot controlant-ne, per mitjà d'una enquesta personal o delegada, la situació espiritual, moral i fins i tot material. Ja el Concili de Tarragona de l'any 516 definia els deures del visitador i es referia a l'antic costum de les visites, que, pel cap baix, es feien des del segle IV. Aquesta reglamentació es troba, justament, en les actes de concilis hispànics: ultra el de Tarragona acabat d'esmentar, també s'hi refereix el de Toledo de 633.

Aquests documents ens informen que els bisbes eren tinguts de fer una visita anual a les seves parròquies i monestirs; en cas de no poder-la fer personalment per malaltia o impediment greu, tenien la potestat de delegar-la en altres sacerdots. La finalitat de la visita era d'alliçonar el poble, combatre els errors pagans, controlar la fidelitat del clergat, assabentar-se de la moralitat dels laics, inspeccionar les instal·lacions i verificar la situació financera de les esglésies. Aquestes mateixes finalitats van ser prescrites en època carolíngia, durant els segles IX i X, quan van aparèixer uns formularis que contenien les preguntes bàsiques que s'havien de fer. Reginó de Prüm, cap al 905, va compondre uns *Libri de synodalibus causis*, on ja recollia aquestes enquestes. Aquest qüestionari s'inspirava en els *Capitula quibus de rebus magistri et decani singulas ecclesias inquirere et episcopo denuntiare debent* de l'arquebisbe de Reims, Hincmar.

Posteriorment, al segle XII, el *Decret* de Gracià recollirà, bàsicament, la legislació dels canons dels concilis hispans i dels reglaments carolingis, i la constitució *Romana Ecclesia* del papa Innocenci IV de 1246 intentarà de resoldre alguns conflictes de competències sorgits entre bisbes i ardiaques, i entre metropolitans i sufraganis. I és que els ardiaques

s'havien anat aprofitant de la passivitat d'alguns bisbes, que, en els segles XI, XII i XIII, havien anat abandonant aquesta pràctica. D'altra banda, l'aparició de nous ordes monàstics que gaudien de privilegis d'exempció, amb el seu propi sistema de control, havia tret algunes competències als bisbes. Però, a partir de 1270, aquesta situació canvia i els bisbes tornen a exercir, majoritàriament, els seus drets de visita, canvi que s'ha de situar dins la voluntat de reforma que anima els papes de la primera meitat del segle XIII, Innocenci III, Honori III i Gregori IX, acompanyada d'una gran activitat legislativa dels sínodes diocesans. Però l'evolució de la pràctica no sembla uniforme a tot l'Occident medieval. I calen encara molts estudis. Amb tot, sembla que al segle XIV, en general, les visites es van degradar i es van fer, sovint, més com a mitjà d'afirmació dels propis drets que no pas com a instrument de control i de reforma.

Respecte dels visitadors, cal dir que, ultra el bisbe, a qui pertanyia per excel·lència el dret de visita, en cas de vacant de la seu episcopal, aquell dret revertia en el metropolità o en el capítol catedralici. L'ardiac i el degà podien ser delegats pel bisbe, però no era rar que, independentment i indeguda, s'apropiessin del dret ells mateixos. Alguns monestirs també tenien el dret de visita damunt les esglésies de

15 *Ibidem*, doc. 53.

16 *Ibidem*, doc. 74.

17 *Ibidem*, doc. 169 a 172.

18 *Ibidem*, doc. 387. Altres personatges originaris de Polinyà testimoniats en el *Manual d'AJac* són Bartomeu Alzina, entre el 9 de març de 1401, doc. 105, i el 3 de gener de 1402, doc. 396; Guillem Querc, entre el 23 d'abril i el 15 d'octubre de 1401, doc. 148, i l'11 de febrer de 1402, doc. 416; Jaume Marquès, el 7 de maig de 1401, doc. 161; Guillem Rial, entre el 30 de juliol de 1401, doc. 244, i el 13 d'agost del mateix any, doc. 267; Antoni Rovira i Mateu de Pla, el 13 d'agost de 1401, doc. 267; Berenguer Alzina, pare de l'esmentat Bartomeu Alzina, que segurament ja estaria mort el 5 de desembre de 1401, quan Bartomeu apareix com a habitant del terme del castell d'Arraona, doc. 379, i Jaume Querc, pare del susdit Guillem Querc i sogre d'Antic Mir, de la parròquia de Sant Esteve de Castellar, l'11 de febrer de 1402, doc. 417.

19 Arxiu Històric de Sabadell. Fons Notarial. *Inventari dels béns del mas Serra de Polinyà*, 1578. (E 54/8).

20 I, certament, no oblidó les fonts orals, tan importants també per a la reconstrucció dels temps medievals, per exemple, en la identificació d'antics topònims. Vegeu J. ALTURO, "La toponímia de Polinyà del Vallès els segles X, XI i XII", *Medievalia*, 9. *Estudios dedicados al profesor Frederic Udina i Martorell*, vol. III, p. 19-29. En aquest punt la col·laboració dels actuals habitants de Polinyà resulta utilíssima, així com la dels propietaris de documents antics, a qui animaria a posar-los en coneixement i a disposició dels estudiosos i dels investigadors. En aquest sentit la tasca de recuperació documental que està duent a terme actualment l'Associació de Comerciants és encomiable. Sobre l'interès històric dels arxius privats, d'altra banda, vegeu P. GIFRE, J. MATAS, S. SOLER, *Els arxius patrimonials*. Girona, 2002.

21 Per bé que, darrerament, semblen atreure una major atenció amb edicions com les de J. M. MARTÍ BONET, L. NIQUI, F. MIQUEL, J. CODINA (1984). *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*. vol. I, Barcelona, i estudis com el de L. MONJAS (1997). "La reforma religiosa del patriarca Sopera a finals de l'edat mitjana. L'exemple de les visites pastorals a les parròquies del Baix Llobregat", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, VIII, p. 69-87.

Quinto de marzo... ex mo p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...

Et fuerunt... p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...

Et dicitur... p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...

Et dicitur... p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...

Et dicitur... p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...

Et dicitur... p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...

Et dicitur... p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...

Et dicitur... p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...
p[ro]p[ri]o s[an]c[t]i h[er]m[an]i ep[iscop]i...

140

Figura 3. Primera visita pastoral feta a Polinyà el 21 de desembre de 1305. (Arxiu Diocesà de Barcelona).

la seva jurisdicció. La periodicitat de les visites era, en principi, anual; però, per causes diverses, com la mateixa extensió de la diòcesi, les visites es podien fer entre períodes més llargs. Quan es visitava una parròquia, a més d'administrar alguns sagraments, es feia una inspecció ocular de l'església i l'enquesta. Aquesta solia tenir tres parts: la primera era pública i consistia a preguntar a un grup de feligresos notables sobre l'edifici i béns de l'església; després, en secret i sota jurament, els mateixos testimonis declaraven sobre la pietat i costums dels feligresos, i, per últim, també sobre el comportament del rector.

En la *visitatio rerum* s'examinava l'església, el campanar, les capelles, el presbiteri, el cementiri, el mobiliari de l'altar i les robes d'aquest, les fonts baptismals, els vasos sagrats, la il·luminació, les relíquies, els llibres litúrgics, la decoració de retaules i de vitralls, en cas de tenir-ne.

En la *visitatio hominum*, el visitador verificava la condició canònica dels preveres, com complien els seus deures de celebrar missa, administrar els sagraments, ensenyar la fe i la moral, les seves obres de caritat, si respectaven la residència. També s'interrogava sobre la seva moralitat, manca de castedat, freqüentació de tavernes i de balls, i, de vegades, fins i tot es preguntava sobre el seu nivell intel·lectual.

Pel que fa a l'interrogatori sobre els feligresos, s'interessava sobre l'observació dels manaments de l'església (santificació dels diumenges i de les festes, recepció dels sagraments), sobre la seva conducta moral (adulteri, concubinatge, pràctiques d'usura, joc o beguda) i sobre les desviacions religioses (superstició, bruixeria).

El prelat, que sempre anava acompanyat d'un o de diversos escrivans que recollien per escrit totes les operacions, prenia *in situ* les mesures disciplinàries i reglamentàries oportunes.²²

Pel que fa al nostre país, diguem que les primeres visites pastorals són de començaments del segle XIV, concretament, per a la diòcesi de Barcelona, de l'1 d'abril de 1303. A partir d'aquest any les visites pastorals es conserven d'una manera cronològicament molt seguida fins als nostres dies. Aquestes visites més antigues corresponen als temps de Ponç de Gualba, bisbe reformador i organitzador de la cúria de la diòcesi de Barcelona, nebot del també bisbe barcelo-

ní Guerau de Gualba (1284-1285). Ponç pontificà del 1303 al 1334, any en què morí. Durant la seva prelatura va fer moltes visites, tot i que, en alguna ocasió no se li va permetre, com quan el 14 de desembre de 1304 intentà visitar el monestir de Sant Ponç de Corbera, però els monjos van tancar les portes, apostar homes a la muralla i, argüint que el monestir estava exempt del dret episcopal, no el deixaren entrar.

La primera visita pastoral que es coneix feta a la parròquia de Sant Salvador de Polinyà s'entreté, sobretot, com totes les de la primera meitat del segle XIV, en la interrogació sobre la moralitat del rector i dels feligresos.²³ I no ha de sobtar a ningú, ni, certament, escandalitzar, que es descriguin amb força detall les intimitats de la flaqueza humana. I és que amb la lectura de les visites pastorals s'entra, d'alguna manera, en la confidencialitat del confessional. D'altra banda, l'historiador ha de saber diferenciar les èpoques per concordar els costums. Ho deien ja els antics: *Distingue tempora et concordabis mores*.

Doncs bé, aquesta visita és del dimarts 21 de desembre de 1305, i va ser feta personalment pel bisbe Gualba. Aquest cridà els feligresos Bernat Oller, Pere Savall, Pere de Riera i Pere del Roure perquè testifiquessin sota jurament. I aquests van declarar que el prevere Berenguer Ros, anterior rector de la parròquia, havia empenyorat el calze de plata de l'església. L'actual rector, que es deia Bartomeu de Canal, també va confessar que havia oït que aquest calze estava en penyora a Barcelona, però no sabia en casa de qui. Els feligresos van prosseguir la seva declaració dient que el susdit Bartomeu tenia muller i fills; que aquesta vivia a Caldes, però que visitava sovint la casa del rector i s'hi estava de dos a tres mesos. El rector va reconèixer que havia tingut una dona, de nom Dolça, i dos fills, però que això havia estat abans de ser prevere i rector, i que el darrer any havia vingut a casa seva amb un dels seus fills i que s'hi havia quedat vuit dies, però que, després, se

22 Un bon resum del que són i representen les visites pastorals continua sent el llibre de N. COULET (1977). *Les visites pastorales*. Turnhout.

23 Totes les dades que exposo a continuació, les extrec d'un estudi que tinc en curs sobre les visites pastorals de Polinyà del Vallès.

n'havia tornat, i que d'ençà que havia estat absolt per fra Bernat Pelegrí, l'anterior bisbe de Barcelona (1288-1300), no havia pecat amb ella. Es tractava, certament, d'un clergue conjugat.

Els mateixos declarants, que, sens dubte, devien haver estat triats pel seu prestigi social, van dir també que Pere de Casadevall, sense estar casat, vivia públicament amb una tal Margarida, que tenia amb ell a casa i de qui havia tingut descendència. També estava en aquesta situació Pere de Sant Martí, que convivia amb Benvinguda, la qual, segons es deia, estava embarassada.

D'aquest mateix Pere de Sant Martí i de Berenguer de Canal, que devia ser germà del rector, van dir que guardaven el blat i que, quan no n'hi havia, el venien més car al mercat.

Seguidament van declarar que era un vici comú a la parròquia el joc i les blasfèmies contra Déu i contra els sants.

I amb aquesta testimoniació va acabar la primera visita pastoral coneguda del nostre poble, un poble que el bisbe Ponç de Gualba devia recordar bé perquè, entre els 68 escolars que, poc després de la seva elecció episcopal, va tonsurar a la capella del seu palau de Barcelona, un 10 de març de 1303, hi havia Nadal Martí de Polinyà.

Al llarg del seu pontificat Gualba va tonsurar més de 300 joves, alguns de ben menuts, com Francesc Vidal, de Piera, de 8 anys. Com és ben sabut, la tonsura era una cerimònia en la qual es tallaven els cabells a qui es volia constituir en clergue. Aquests clergues, només tonsurats, tot i que no haguessin rebut encara cap dels ordes menors, ja podien rebre beneficis i havien de portar el vestit clerical. Curiosament, el registre d'una visita pastoral guarda, en la seva minuciositat detallista, el dibuix d'una tonsura amb les dimensions que aquesta havia de tenir.

Aquests escolars, com el nostre Nadal Martí, havien d'assistir a l'escola, als oficis i a la celebració de la missa. Un procés incoat contra el rector de Torrelles perquè permetia que un fill seu i un fill del ferrer actuessin com a clergues sense haver rebut la tonsura, ens informa, indirectament, del que havien de saber aquests joves escolars. Aquest rector va reconèixer que el seu fill, de sis anys, l'ajudava molt sovint a missa, igualment que el fill del ferrer. I, pre-

guntat sobre els coneixements d'aquest, va dir que sabia la confessió que es feia a missa, l'epístola dels difunts, i que sabia respondre "amen", "cum spiritu tuo", "sanctus", "agnus Dei" i "kirie eleison", però res més.

La següent visita pastoral coneguda és d'un dijous 12 d'octubre de 1307. En aquesta ocasió foren cridats a testificar el ja esmentat Pere Savall, Jaume Marquès, Pere Ferrer i Gener Vendrell, que declararen, en primer lloc, que el rector Bartomeu de Canal no tenia diaca tal com era obligatori. El tornaren a acusar de concubinatge amb Dolça, i el rector tornà a insistir que ja havia estat absolt d'aquesta qüestió pel bisbe Bernat i que aquesta dona no anava a casa seva, sinó a casa del seu germà. Es repetí l'acusació també de l'amistançament de Pere de Casadavall i de Margarida, parella que ara ens assabentem que tenia una filla, i es recordà l'empenyorament del calze fet per l'anterior rector Berenguer Ros, que aleshores vivia a Cardona, empenyorament que, segons creien, havia fet a Barcelona a una dona anomenada Matrona i a un escuder de Citjar per 34 sous.

El dimecres 19 de desembre de 1312 és la data de la tercera visita pastoral en temps del bisbe Gualba; però, aquesta vegada, no la va fer ell personalment, sinó que va delegar en l'ardiaca de Barcelona Hug de Cardona. Aquest va rebre com a testimonis Berenguer de Marata, i els ja coneguts Bernat Oller i Pere Savall. Sembla que, inicialment, també s'havia pensat a cridar a declarar Pere de Sant Martí, però el nom d'aquest està cancel·lat, potser perquè algú va fer memòria del seu amistançament amb Benvinguda i de les seves vendes de blat a preu encarit. En qualsevol cas, els declarants es limitaren a dir que el rector no comptava amb diaca i el rector es declarà disposat a tenir-lo tot recordant que no n'hi havia des de feia dos anys per llicència dels mateixos parroquians. Per la resta, rector i feligresos convingueren que tot estava en ordre.

Les visites pastorals a la nostra parròquia s'anaven espaiant. La propera seria el dissabte 18 de juny de 1323 i no ens informa de gaires fets. Se'ns diu que el bisbe va visitar, de primer, l'església, on va tonsurar de clergue Pere Rieres i després va prendre declaració a Berenguer de Marata i a Jaume Marquès, que es limitaren a dir que les llànties de l'església no cre-

maven contínuament per culpa d'alguns fidels que no donaven el que devien a la sagristia. *Cetera recte*, la resta bé.

I la següent visita encara seria més lacònica, perquè, si bé el bisbe va visitar l'església, no va poder fer cap interrogatori *ob defectum parochianorum*, per manca de feligresos. Desconeixem el motiu d'aquesta absència, i solament sabem que la visita, o, millor, el seu intent, va tenir lloc un dissabte 10 de maig de 1326.

De nou es triaria un dissabte per fer la propera inspecció. Però ja seria un 28 d'octubre de l'any 1379. En aquesta ocasió tampoc no la faria personalment el bisbe, sinó el seu delegat Bernat Maler, jurisperit i rector de l'església de Santa Maria de Geltrú. El motiu era que el bisbe, aleshores Pere de Planelles (1371-1385), estava ocupat en altres assumptes arduos i, malgrat la paterna sol·licitud amb què era tingut de visitar amb diligència les esglésies i llocs religiosos tant de la ciutat com de la diòcesi de Barcelona, i corregir el que s'havia de corregir o esmenar en les esglésies i en les persones, ja fossin eclesiàstiques o seculars, i reformar-ho tot en millor, no podia fer aquesta visita, segons se'ns declara. Però el dia que comparegué el visitador, aquest no hi trobà el rector, que llavors era Ramon de Teia; de tota manera, va entrar a l'església i tot ho va trobar correcte excepte que no tenia *tractatum*, terme imprecís en el context en què apareix, però que tal vegada es refereix a un llibre litúrgic de cant.

El visitador imposà una multa al rector de tres florins, que aquell convingué de pagar, a la ciutat de Barcelona, en el transcurs del proper mes de novembre. I, en efecte, el dimarts 29 de novembre, Ramon de Teia es presentà al dit visitador i va pagar a mans de Pere de Querol dos florins i l'altre li fou perdonat per voluntat expressa del bisbe.

El rector va aprofitar l'ocasió per exposar al visitador que la consuetud de l'església era pobre i gairebé de cap valor. Recordem que la consuetud era un llibre preceptiu, on, a més de contenir els usos litúrgics de la parròquia, es recollien també les festes pròpies i s'indicaven les capelles, els deures dels capellans i, fins i tot, els delmes i censos. Per això el visitador li va manar que el proper diumenge amonestés els seus fidels perquè, abans de la propera festa de Sant Miquel, fessin fer

o comprassin una bona consuetud, i, mentre, l'església de Polinyà quedà sota interdicte eclesiàstic, és a dir, que no s'hi podien celebrar els oficis divins, ni rebre-hi els sagraments ni sepultura eclesiàstica, fins que no s'obtingués el perdó de l'autoritat eclesiàstica.

La propera visita seria ja a començaments del segle xv. El 29 de novembre de 1403, el bisbe de Barcelona, Joan Ermengol (1389-1408), manifestà la voluntat de visitar les esglésies de la diòcesi; però, per malaltia, s'hi veié impedit i comissionà al prevere Berenguer Tarascó, rector de l'església de Santa Coloma de Marata. Aquest, el 30 de gener següent, es va presentar a Polinyà. Era llavors rector de l'església Feliu Vigatà,²⁴ alhora prevere beneficiat de l'altar de Santa Eulàlia de l'església de Sant Feliu de Sabadell i de l'altar de Sant Joan de l'església de Santa Maria d'Antiga. Atesa la multiocupació de Vigatà, no sobta que el dia de la visita no fos present i, per tant, aquesta no es va poder fer.

Per aquest motiu, el visitador va convocar el rector el 4 de juliol a Granollers i, en aquesta vila, el va interrogar sobre les mancances de l'església de Sant Salvador. De les respostes donades es desprèn que aquesta església no tenia sagrari, ni coberta de cuir sobre l'altar, ni custòdia, ni llanterna (que suposo que es refereix als fanals que es portaven en les processons), i que calia una gran restauració del cor. El visitador manà posar remei a aquestes deficiències amb la col·laboració dels feligresos abans del primer de juny de l'any vinent.

El rector també va fer saber que el cementiri no tenia tancat, per la qual cosa el visitador manà que es tanqués amb tàpies amb els portals necessaris i aquests amb portes o reixes de ferro també dins el termini d'un any a comptar des del proper 1 de juny.

També calia renovar la rectoria, i el comissari visitador, atenent que la recaptació de l'església de Polinyà era de poc valor, disposà que el rector, abans de Tots Sants, esmercés en la seva reparació, en allò que fos més necessari, cent sous de Barcelona. En els dos anys següents, uns altres cent sous, i així, de dos en dos anys, fins que la rectoria fos completament restaurada. I manà de fer-ho sota pena de 500 sous.

²⁴ Que ja hem vist que era rector de Sant Salvador de Polinyà des del gener de 1401 pel cap baix.

Inuestiçam recepat per Joem Anglada die martis xxv. mensis february M. d. Lxxviii.
 agricultore parrochie s. saluadori. In parrochia de gulinnyano
 et fuit in domo sua mabo terra ab
 capramis scilicet in dno par,
 rebia de omni que fiant
 in dno mabo que domo que
 terra in feno de feno in
 and pla tu gauarra ab
 terra nã in dno joia
 glada que in omni nup
 ty fuit uen uale in ca
 uarra q. agricultoris dno
 parrochie quietant dno
 mabi terra nã prami,

In dei noie nonent inueni et p

1578

Primeramente lo dit mas eo, casa anomenat terra dno dita par
 rochia de gulinnyano setias ab in gatel quadret ab mab potet
 de fuya de poy ab fos gatti de ferro suffiret sans teneadura

En la entrada

1.º una caula llarga de fuya de pi doleta
 Item tres bancs llargs ab fos pejes vells
 Item una caula de fuya grossa de empisa de nou Carregat per
 mas o, manco ab fons cercols no se fons de v. ca

En la fuyra

1.º Les portes de fuya de pi doleta
 Item una paella de ara ab fo cua doleta
 Item un morcer de pedra
 Item un baner de fuya ab fos pejes dolets
 Item un paget de fuya dolet
 Item dos llumaxels dolets
 Item una porta de fuya de pi en la grasla doleta
 Item uno cornal del beuai una porta de fuya de pi doleta
 ab godaguera

En lo celler

1.º un cup de fuya grossa de empisa de nou fins en que se
 carreguel de verema per mas o, manco ab fonsat en un
 cofre
 Item dos botels de fuya gamma larra de empisa de nou
 carreguel gamma la tara de ma gamma botel dolet
 Item autem bona li no alia inueni de inuenise fason ego dno
 Joem Anglada in dno mabo terra nã prami de gamma

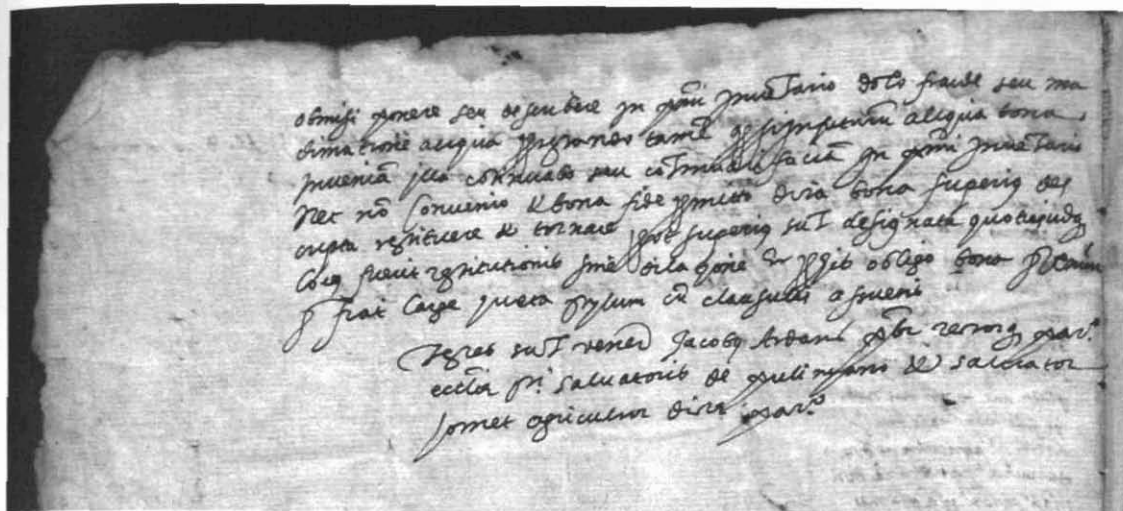

Figura 4. Inventari dels béns del mas Serra de Sant Salvador de Polinyà. 25 de febrer de 1578. (AHS).

Com que el rector no tenia les constitucions sinodals, això és, les propostes dels sínodes diocesans aprovades pel bisbe i amb força de llei a tota la diòcesi, i no va comparèixer el primer dia assenyalat, va ser multat amb dos florins, que havia de pagar abans de la propera festa de Sant Feliu d'agost, tot i que el rector ho féu ja el dijous 31 de juliol.

L'any 1410 va ser nomenat bisbe de Barcelona el franciscà Francesc Climent Saperà, però residí molt poc a la ciutat, ocupat sobretot en qüestions del Cisma d'Occident. Això explica que, el 1413, fos el vicari general del bisbe Saperà el canonge Pere Guillem Jofre, qui, atès que el prelat estava *in remotis agens*, ocupat en llocs llunyans, comissionés com a visitador el prevere batxiller en decrets Jaume Marquilles, el famós jurista que esdevingué vicecanceller del rei Martí l'Humà i vicari general de Vic (1428), autor d'uns *Commentaria super usaticis Barchinone*, que constitueixen uns dels millors comentaris fets als Usatges de Barcelona. Aquest es va personar a Polinyà el dijous 30 de novembre d'aquell any.

El rebé el nou rector Bernat Callau. I després d'haver resat les absoltes al cementiri en sufragi de l'ànima dels difunts, visità l'altar de Sant Salvador, que trobà consagrat amb cinc pal·lis o tapissos condecents que cobrien la part davantera de la mesa de l'altar. Visità també el Cos de Crist dins el sagrari tancat amb clau, el crisma, l'oli beneït i les fonts bap-

tismals, també tancades amb clau; i tot ho trobà convenient. A continuació examinà els vestits sacerdotals, el calze de plata i els llibres. I aquí, hi trobà a faltar un ofici, que era el llibre litúrgic que contenia el text i, de vegades, la música de l'ofici diví dominical i santoral, per la qual cosa manà que del proper Nadal en un any l'església en disposés d'un d'adequat. En el mateix termini de temps manà de fer dos pal·lis més per al predit altar, i, des de la propera festa de Pasqua de Resurrecció en un any, també manà de fer un llibre que contingués l'ofici de la Purificació de Maria, de la benedicció de les candeles, l'ofici de fas o ofici de tenebres, i de la benedicció dels rams, l'ofici de Corpus Christi amb notació musical i un missal votiu, tot en un volum.

Com és sabut, la festa de Corpus Christi va ser promulgada el 1264 pel papa Urbà IV, però la processó pública solament s'establí el 1316 per decret de Joan XXII, moment en què totes les ciutats importants d'Europa van començar a celebrar la festa de Corpus, i una de les primeres, i la primera de la Península ibèrica, va ser Barcelona, des d'on veiem ara irradiar la influència damunt les parròquies de la seva diòcesi, com és el cas de Polinyà del Vallès. Això ho encomanava als feligresos i, mentre, els posava sota interdicte d'entrar a l'església.

El visitador s'assabentà pel rector que l'església tenia setze parroquians (terme que cal entendre aquí com sinònim de focs, el que ens permet de calcular la

població de Polinyà del moment entorn dels 60 o 80 habitants), que el seu valor era de 25 lliures i que les càrregues que tenia pujaven a 62 sous.

També quedà constància que, el proppassat any, tots els fidels s'havien confessat i que cap d'ells no estava excomunicat, ni vinculat a cap altre crim notori o manifest.

Per últim, com que el rector no tenia les constitucions sinodals i provincials íntegres, i s'havia mostrat negligent en l'administració dels sagraments, fou condemnat a pagar 16 sous i sis diners, cosa que va fer a l'acte.

Coneixem també una visita pastoral de l'any 1421. La manà de fer de nou el bisbe Saperà, però aquest, novament, *aliis arduis negotiis occupatus*, ocupat en qüestions més delicades, comissionà al clergue Joan Julià, llicenciat en decrets, perquè la fes. I la féu un dilluns 28 de juliol del predit any, amb una acurada descripció dels béns de la parròquia. Així se'ns diu que l'altar de Sant Salvador era de pedra amb cinc llenços de cotó, quatre de color lívid i un de blanc; els corporals o draps blancs que es col·loquen damunt l'altar, eren bonics i nets, i tenia una coberta de cuir vermell al damunt, amb dos grans canelobres de ferro i una cortina de tela blanca davant el retaule de l'altar. Aquest també tenia un pal·li o frontal de pany de color verd amb diverses obreries i amb quatre barres vermelles coronades de verd. El calze era de plata per dins amb el pom daurat, i la patena, d'argent, d'un pes d'aproximadament deu unces amb el seu estoig de cuir vermell.

També se'ns descriuen les casulles i altres vestes sacerdotals i, el que potser és més interessant per a nosaltres, el conjunt de llibres de què disposava l'església de Polinyà. Ja hem anat veient com en algunes visites anteriors s'havia intentat de subsanar alguna mancança bibliogràfica, però ara podem veure que tenia els llibres següents: un missal col·lectari amb tapes cobertes de pell vermella amb un calendari al principi; un epistoler i evangelier formant un sol volum; una consuetà, ja en bon estat; un ordinari o llibre que contenia les cerimònies ordinàries de la missa; un breviari, és a dir, el llibre que recull totes les oracions que es diuen en les hores canòniques, en dos volums; l'ofici de la Purificació de Maria, l'ofici de Rams i els altres oficis,

recollits en un llibre petit i amb tapes recobertes de pell negra; un ofici de grans mides; un altre ofici antic i de poc valor; un *flos sanctorum* en paper, probablement el celebrat recull de vides de sants de Jacobo de Voràgine, i un quadern quintern amb l'Ofici de Corpus Christi.

Òbviament tots aquests llibres eren litúrgics, és a dir, funcionals. Eren els llibres necessaris per celebrar missa i complir l'ofici diví. I que no sobti de trobar a faltar la Bíblia: aquest no era un llibre propi de les parròquies. El seu cost en feina i en preu el feia prohibitiu a una església parroquial, que s'havia d'acontentar, normalment, amb l'evangelia-ri i l'epistoler.

Ja es veu aquí, d'altra banda, que les mancances bibliogràfiques abans assenyalades s'havien anat omplint. També es trobà en bon estat ja la rectoria, però l'església de Polinyà encara no tenia una llanterna, que el visitador manà d'adquirir abans de la propera festa de Sant Miquel de setembre.

El visitador també ordenà de fer un tapís per al servei de l'altar de Sant Martí i un altre per a l'altar de Sant Nicolau de l'església de Polinyà.

Finalment, interrogà el rector, que era llavors Pere Vigatà (probablement germà de l'antic rector Feliu Vigatà i possiblement fill de Francesca i de Pere Vigatà), i els feligresos Ferreres, Pere Marata i Jaume Marquès. A aquests, els preguntà si volien fer alguna al·legació contra el rector tant sobre el seu servei, com sobre la seva residència a la parròquia o sobre qualsevol altre motiu, i van respondre que no. El rector, per la seva part, va declarar que tots els feligresos s'havien confessat la passada Quaresma i que no n'hi havia cap d'excomunicat, ni incurs en cap altre crim conegut.

Un altre registre d'aquesta mateixa visita pastoral ens informa que, aquell any de 1421, els parroquians de Polinyà eren solament 12 (la població, doncs, havia disminuït i estava, ara, entorn dels 50 o 60 habitants), que el seu valor continuava estant en 25 lliures i que les càrregues ascendien a 62 sous en concepte de dècima, visitació i sínode, i que el seu rector era ja Joan Soibes, el que indica que Pere Vigatà, aquells mateixos dies, o havia deixat la parròquia o havia mort. Ni cal dir que la dècima a què es refereix aquest document no és l'impost que havien de pagar

els feligresos a la parròquia, sinó el que els eclesiàstics havien de tributar del 10% del total de les rendes rebudes, una vegada deduïdes les despeses; que la visitació era el conjunt de despeses que ocasionava la visita pastoral, que anava a càrrec de les parròquies visitades, fins al punt que, amb el temps, es va convertir en un impost ordinari, i que el sínode es refereix també aquí a un impost, el que els clergues que assistien obligatòriament al sínode de la seva diòcesi havien de pagar al bisbe. I és que la participació en els sínodes i prendre el crisma consagrat a la catedral era un signe per a les parròquies de pertànyer a una diòcesi determinada.

Les visites pastorals o canòniques fetes a la nostra parròquia són força més i espero poder-ne donar raó més detallada en un altre moment amb l'edició crítica i completa de totes elles. Conclouré, doncs, amb la que va fer personalment el bisbe Francesc Climent Saperà el 4 d'agost de 1425. Encara era llavors rector Joan Soibes, que sembla que complia bé el seu ministeri sacerdotal, perquè, en aquella ocasió, tot va ser trobat correcte; només es va estipular que es fes un sobrevel de tela negra per a l'altar de Sant Salvador abans de la propera festa de Tots Sants.

Ja es veu, doncs, com les visites pastorals són una font històrica de gran valor, perquè, en el seu detallisme, ens donen gairebé la fotografia dels pobles en un moment determinat de la seva vida quotidiana, una fotografia que agafa d'imprevist els seus personatges i no sempre en el millor moment; però aquesta espontaneïtat, revestida de clarobscur, és el que ens apropa més a la realitat del passat i al retrat de la tossuda condició humana, de tan lent polir. ●